

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію
ДЕРИГУЗ Наталії Володимирівни
«ЛЕВКАС В ОБРАЗОТВОРЧОМУ МИСТЕЦТВІ УКРАЇНИ
КІНЦЯ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ: ТРАДИЦІЇ, СИНТЕЗ,
РЕФЛЕКСІЇ ВОЄННОГО ЧАСУ»

(науковий керівник – доцент кафедри реставрації станкового і монументального живопису Харківської державної академії дизайну і мистецтв, кандидат мистецтвознавства Шуліка В'ячеслав Вікторович),
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація» галузі знань 02 «Культура і мистецтво»

Актуальність теми дисертації

Подана до захисту дисертація **«Левкас в образотворчому мистецтві України кінця ХХ – початку ХХІ століття: традиції, синтез, рефлексії воєнного часу»** Наталії Володимирівни Деригуз – ґрунтовне комплексне дослідження сучасного українського живопису на левкасі.

Актуальність роботи не викликає сумнівів, адже здобувачка вводить у науковий обіг велику кількість творів сучасних українських художників та досліджує їхню стилістику і технологічні особливості, пов'язані з використанням техніки левкасу. Дисертантка досліджує левкас не лише з позицій його техніко-технологічних властивостей, а надає йому значення формотворчого принципу, який впливає на манеру художнього вираження. Важливість цього дослідження зумовлена браком ґрунтовних праць та превалюванням праць техніко-технологічного спрямування.

Теоретичне значення дослідження полягає в розробці нових механізмів оцінки та класифікації сучасного українського живопису на левкасі, адже у ХХІ столітті, зважаючи на появу синтетичних сумішей, техніка левкасу набуває варіативних формотворчих властивостей, а також нових пластичних та естетичних характеристик.

Вагомою перевагою дослідження є залучення розлогої джерельної бази, поданої в межах кількох груп, серед яких: *словникові довідники*, що дають можливість дослідити еволюцію етимології та змісту поняття «левкас»; *візуальні матеріали (каталоги та альбоми)*, в яких представлено твори живопису з використанням левкасу; *інтерв'ю з художниками*, які практикують живопис із застосуванням техніки левкасу; *інституції музейно-галерейного спрямування*, що представляють у своїх просторах сучасний український живопис на левкасі. Завдяки опрацюванню великого корпусу джерельної бази та ілюстративного матеріалу дослідниці вдалося ввести в науковий обіг маловідомі твори сучасних українських митців та проаналізувати технологічні особливості застосування левкасу в цих творах.

Відповідно до обраних об'єкта і предмета дослідження в науковій праці чітко сформульовано **мету**, яка полягає в побудові цілісної картини в контексті трансформувальних, інноваційних та рефлексивних у сучасному живописі на левкасі кінця ХХ – початку ХХІ століть в Україні.

Окремо слід відзначити запропоновані дослідницею додатки до розділів II, III, IV, які містять багатий ілюстративний матеріал.

Оцінка обґрунтованості наукових результатів дисертації, їхньої достовірності та новизни

Наукова новизна дослідження Наталії Деригуз формується в процесі дотримання обраних методологічних позицій, що в результаті дало змогу здобувачці сформулювати аргументовані положення і висновки.

У дисертації вперше запропоновано новий підхід у трактуванні поняття «левкас» як художнього принципу з розширеним діапазоном техніко-технологічних властивостей; проаналізовано й узагальнено здобутки західноукраїнської мистецької школи в контексті становлення напряму «нової ікони» та сучасної релігійної картини на левкасі; розглянуто провідні інституції та окремі мистецькі проєкти, які популяризують ідею синтезу сучасного

живопису на левкасі в поєднанні з іншими художніми напрямками, техніко-технологічними та концептуальними підходами; запропоновано класифікацію творів сучасного живопису на левкасі в контексті трьох основних напрямів, зокрема міжвидового синтезу, техніко-технологічного синтезу, символічно-знакового синтезу; досліджено твори сучасного українського живопису в аспекті художніх запозичень, інтерактивного художнього мовлення, типів рефлексій, модифікацій щодо репрезентації.

Поставлене в дисертації наукове завдання успішно виконано, здобувачка повною мірою оволоділа методологією наукової діяльності.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність та дотримання принципів академічної доброчесності

За своїм змістом дисертація здобувачки Деригуз Наталії Володимирівни повністю відповідає восьмому рівню Національної рамки кваліфікацій, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1341, що зазначено в п. 5 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

Дисертація Деригуз Наталії Володимирівни є завершеною науковою працею і свідчить про дотримання принципів академічної доброчесності. Розглянувши звіт подібності за результатами перевірки дисертації на текстові збіги, можна зробити висновок, що дисертаційна робота є результатом самостійних досліджень здобувачки і не містить елементів фальсифікації, компіляції, фабрикації, плагіату і запозичень. Використані ідеї, результати і тексти інших авторів мають належні посилання на відповідне джерело.

Мова та стиль викладення результатів

Дисертація написана українською літературною мовою, хоча подекуди трапляються граматичні, пунктуаційні неузгодження, похибки та русизми. У викладенні матеріалу дотримано логічну послідовність і чіткість.

Структура дисертації охоплює всі аспекти поставленої проблеми: її історіографічну, методологічну і джерельну бази (розділ I); традиції та інновації в контексті сучасного живопису на левкасі в Україні (розділ II); проблему «синтезу мистецтв» у контексті сучасного українського живопису на левкасі (розділ III); рефлексії воєнного стану в українському живописі на левкасі (розділ IV).

Обсяг основного тексту дисертації становить 164 сторінки. Список літературних джерел налічує 173 позиції. У додатках до дисертації подано 701 ілюстрацію.

У вступі Наталія Деригуз передусім визначає актуальність дослідження, предмет, об'єкт, мету і завдання роботи. Здобувачка представляє структуру дисертації, повідомляє про здійснену апробацію.

Стосовно змістового наповнення дисертації та провідних векторів її реалізації слід насамперед зазначити, що здобувач, вивчаючи запропоновану тему, використовує широкий спектр методів і принципів дослідження, які спираються на комплексний підхід, а саме: формально-стилістичний, історико-типологічний, іконографічний, фактографічний, аналітичний, джерелознавчий та метод інтерв'ювання.

У першому розділі дисертації здобувачка досить ґрунтовно та розлого аналізує історіографічні джерела, пов'язані з темою дисертації, акцентуючи увагу на тому, що наявні дослідження мають переважно техніко-технологічне спрямування і лише на початку ХХІ століття левкас у наукових працях починає розглядатися без прив'язки до матеріалознавчої складової, а набуває статусу власне художнього формотворчого принципу. Здобувачка ретельно аналізує

наукові праці сучасних українських мистецтвознавців, які аналізують спроби впровадження левкасу в сучасне мистецтво.

Надзвичайно важливим у плані наукової новизни є розділ другий, у якому здобувачка досліджує західноукраїнську школу живопису на левкасі в контексті сучасного релігійного мистецтва. Розглядаються також заклади освіти мистецького спрямування, які впроваджують в освітній процес вивчення технології як традиційного левкасу, так і його замінників. Крім цього, наводяться приклади мистецьких проєктів, у межах яких популяризується сучасний сакральний живопис на левкасі. У цьому ж розділі дослідниця виокремлює арсенал синтетичних замінників, які є альтернативою традиційному левкасу.

Третій розділ дисертації теоретично важливий для мистецтвознавчої науки з огляду на детальний аналіз застосування різноманітних варіантів поєднання левкасу з різними видами мистецтва, техніками, матеріалами, художніми стилями. Заслуговує на увагу окреме дослідження щодо міжвидового, техніко-технологічного та символічно-знакового типів синтезу в контексті сучасного українського живопису на левкасі.

Перевагою запропонованого дослідження є питання художніх рефлексій воєнного часу в живописі із застосуванням техніки левкасу, яке подано в четвертому розділі дисертації. Здобувачка детально досліджує роль та функції мистецтва у висвітленні воєнних подій, пам'яті і травматичного досвіду, виокремлює основні художні стратегії та особливості формотворення левкасних творів часів повномасштабного вторгнення росії в Україну, розглядає форми репрезентації таких творів.

Переконана, що ця дисертація становитиме інтерес для широкого кола дослідників, які звернуться до подальшого вивчення формотворчих аспектів левкасу в сучасному українському живописі.

Дисертацію оформлено відповідно до вимог наказу МОН України від 12 січня 2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації».

Оприлюднення результатів дисертаційної роботи

Основні положення наукового дослідження опубліковані в п'яти наукових працях, три з них увійшли до наукових фахових видань, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України. Результати дисертації також було апробовано на двох наукових міжнародних конференціях. Практична апробація – участь у виставці церковного мистецтва «Подих серця – до Творця» в Харківському художньому музеї (м. Харків, 2021).

Таким чином, наукові результати, викладені в дисертаційній роботі, повністю висвітлені в наукових публікаціях здобувача та відповідають вимогам п. 8–9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

Недоліки, зауваження до дисертаційної роботи, дискусійні питання

Опрацювавши понад 700 ілюстрацій, що видається нам доволі складним завданням, здобувачка серед методів дослідження не зазначила системний метод, без якого навряд чи можна було б здійснити подібну наукову розвідку.

Хоча дослідниця в науковій праці і перелічує види сучасних синтетичних левкасів, проте, на нашу думку, доцільно було б навести конкретні приклади рецептур на основі левкасної техніки, які застосовують сучасні художники-живописці. Адже багато хто з художників експериментує з органічними та / або синтетичними сумішами, сучасними матеріалами-аналогами, зокрема шпаклівками та пастами. Звичайно, не всі художники охоче діляться секретами щодо власної авторської техніки. Це підтверджує хоча б той факт, що здобувачка наводить лише один приклад застосування рецептури, яку використовує художниця Христина Квик. Безперечно, інформація про застосування авторських рецептур поглибила б мистецтвознавче дослідження Наталії Деригуз.

Не вистачає уточнення, яким саме чином використання левкасу імітує різні матеріали і техніки. Варто було б надати конкретні візуальні приклади, збільшивши фрагменти творів, де застосовується подібна імітація.

Крім того, в тексті трапляються недоречно взяті в лапки окремі слова і вирази, зокрема «хатня» ікона, «нова ікона», елемент «хрест», «модульний» прийом, до створення «ікон», принцип «святкової ікони», концепція «Фаворського світла» тощо. У тексті також зустрічаються радянські канцеляризми, які мають негативну конотацію, наприклад, «просування релігійної ідеології», «Святе Письмо, яке стає головним диктатором тематики та ідейної складової», «розвиток візуальної пропаганди єретичних рухів», «нести мистецтво в маси», «вплив мистецтва на маси».

Є певні зауваження щодо уніфікації імен і прізвищ авторів у тексті дисертації. В одних випадках подано повне ім'я автора, подекуди – лише ініціали.

Висловлені побажання і зауваження не є визначальними і не зменшують загальну наукову новизну та практичну значущість результатів та не впливають на позитивну оцінку дисертаційної роботи.

Висновок про дисертаційну роботу

Вважаю, що дисертаційна робота здобувачки ступеня «доктор філософії» Деригуз Наталії Володимирівни на тему «Левкас в образотворчому мистецтві України кінця ХХ – початку ХХІ століття: традиції, синтез, рефлексії воєнного часу» виконана на достатньому науковому рівні, не порушує принципів академічної доброчесності та є закінченим науковим дослідженням, сукупність теоретичних та практичних результатів якого розв'язує наукове завдання, що має істотне значення для галузі знань 02 «Культура і мистецтво» за спеціальністю 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація».

Дисертація за актуальністю, практичною цінністю та науковою новизною повністю відповідає вимогам чинного законодавства України, що передбачені в п. 29 постанови Кабінету Міністрів «Про затвердження Порядку підготовки

здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)» від 23 березня 2016 р. № 261 зі змінами, внесеними згідно з постановами КМ № 283 від 03.04.2019 р. та № 502 від 19.05.2023 р., а також п. 6 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

Здобувачка Деригуз Наталія Володимирівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 02 «Культура і мистецтво» за спеціальністю 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація».

Офіційний опонент:

кандидат мистецтвознавства,

доцент,

ректор КДАДПМД ім. М. Бойчука / _____ / Олена ОСАДЧА

« ____ » _____ 2024 року